

ประวัติและลักษณะอักษรไทย

ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารของมนุษย์ในการแสดงความคิดเห็น อารมณ์ หรือความต้องการต่าง ๆ โดยการใช้สัญลักษณ์ที่แต่ละสังคมกำหนดขึ้นมา และยอมรับใช้กันในสังคมนั้น ๆ นักภาษาศาสตร์หลายท่านมีความเห็นว่าภาษาที่แท้จริงของมนุษย์คือ ภาษาพูด

เอ็ดเวิร์ด ซาเปียร์ (Edward Sapir) กล่าวว่า

ภาษาเป็นวิธีการของมนุษย์ในการที่จะให้ผู้อื่นได้รู้ถึงความรู้สึกและความต้องการของตน ด้วยการใช้นิยลักษณ์ ที่ตกลงกันใช้ในกลุ่มชนนั้น สัญลักษณ์นั้นจะต้องใช้อย่างระมัดระวังในการออกเสียงสร้างขึ้นมา และมีผู้รับรู้เข้าใจตรงกัน ทั้งมนุษย์และสัตว์ถ้ามุ่งหมายใช้นิยลักษณ์ดังกล่าวเพื่อการติดต่อสื่อสารกันแล้วก็จัดได้ว่าเป็นภาษาคำเดียวกันทั้งนั้น^๑

พระยาอนุมานราชธนกล่าวว่า

ภาษาตามความหมายในนิรุกติศาสตร์คือ วิธีที่มนุษย์แสดงความรู้สึกในใจ เพื่อให้ผู้ที่ตนต้องการให้รู้ ได้รู้ จะเป็นเพราะต้องการบอกความรู้สึกในใจที่นึกไว้ หรือเพื่อระบายความรู้สึกที่อัดอั้นอยู่ให้ปรากฏออกมาภายนอก โดยใช้เสียงพูดที่มีความหมายตามที่ตกลงรับรู้กัน ซึ่งมีผู้ได้ยิน รับรู้ และเข้าใจก็ตาม^๒

ส่วนภาษาเขียนนั้น เลโอนาร์ด บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield) กล่าวว่า เป็นวิธีการที่จะบันทึกภาษาโดยใช้สัญลักษณ์เท่านั้น^๓ สัญลักษณ์ที่ว่านี้ก็คือ ตัวอักษรที่กำหนดขึ้นมา นั่นเอง

^๑Edward Sapir, Language : an introduction to the study of Speech (New York : Harcourt, Brace and Company, ๑๙๔๔), p. ๘.

^๒พระยาอนุมานราชธน, นิรุกติศาสตร์ ภาค ๑ (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๓๒ - ๓๓.

^๓Leonard Bloomfield, Language (Unwill University Books, ๑๙๓๖), p. ๒๔๑.

จินดา งามสุทธิ แสดงความเห็นเกี่ยวกับกำเนิดตัวอักษรว่า ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ เชื่อว่าตัวเขียนของเขาพระเจ้าเป็นผู้ประทานให้ เช่นเดียวกับภาษาพูด ชาวอียิปต์โบราณ เรียกตัวเขียนของพวกเขาว่า ไฮโรไกลิฟ (Hieroglyphic) หมายถึงตัวเขียนในหินที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวแอสซีเรียเชื่อว่าตัวอักษรลิ่มของเขาที่เรียกว่า คูนiform (Cuneiform) เทพเจ้าเนโบ (Nebo) เป็นผู้ประทานให้มนุษย์ ชาวมายาชนกลุ่มหนึ่งเชื้อสายอินเดียนที่อยู่ในฮอนดูรัส ยูคาตัน และกัวเตมาลาเหนือ เชื่อว่าตัวเขียนของคนนั้นเทพเจ้าอิทซัมมา (Itzamma) เป็นผู้ประทานให้ แม้แต่บางชาติในเอเชียก็มีความเชื่อเช่นนี้ ตัวเขียนของภาษาสันสกฤตเรียกว่า เทวนาครี (Devanagari) นั้นหมายถึงเมืองเทวดา ส่วนในญี่ปุ่นตัวเขียนของชาวญี่ปุ่น ในสมัยดึกดำบรรพ์ที่เรียกว่า กามิโนโมจิ (Kami nomoji) ก็หมายถึงตัวเขียนของพระเจ้าเช่นกัน^๑

นอกจากนี้วินเฟรด พี เลห์มานน์ (Winfred P. Lehmann) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของตัวอักษรว่า เท่าที่ปรากฏหลักฐานตัวอักษรของชาติต่าง ๆ นั้น อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทคือ Logographic หมายถึงตัวอักษรที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนคำ เช่น ตัวอักษรอียิปต์โบราณ Syllabic หมายถึงตัวอักษรที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพยางค์ เช่น อักษรเทวนาครี อักษรลุมเบีย และ Alphabetic คือตัวอักษรแทนเสียงเช่น อักษรกรีก^๒

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ตัวอักษรเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกันของมนุษยชาติที่สำคัญรองลงมาจากเสียงพูด ตัวอักษรใช้เป็นเกณฑ์วัดความเจริญทางวัฒนธรรม เพราะด้วยตัวอักษรนั้นมนุษย์จึงสามารถบันทึกเรื่องราวความรู้ความสามารถของตน ถ่ายทอดความรู้ความคิด ประสบการณ์ วิชาการต่าง ๆ ได้โดยไม่ขาดตกสูญหายไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑จินดา งามสุทธิ, ภาษาศาสตร์ภาษาไทย (ภาหสินธุ์ : จินตภณัฏฐการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๔ - ๑๐.

^๒Winfred P. Lehmann, Historical Linguistic : an introduction (Culcatta Oxford IBH Publishing Co., ๑๙๖๖), p. ๗๒.

และยังเก็บสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นไว้เป็นมรดกตกทอดมาจนถึงคนรุ่นหลังได้ ตัวอักษรจึง เป็นสื่อกลางระหว่างคนปัจจุบันและคนในอดีต เชื่อมโยงความรู้ความสามารถ ความนึกคิดของคนในอดีตมาให้คนปัจจุบันทราบ เพื่อจะดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคตได้สะดวกยิ่งขึ้น

เป็นที่น่าภาคภูมิใจยิ่งนักที่คนไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ และมีตัวอักษรเป็นของตนเอง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงคนไทยรุ่นปัจจุบัน เพื่อที่จะให้ทราบประวัติและพัฒนาการของตัวอักษรไทย ในบทนี้จึงจะบรรยายถึงตัวอักษรไทยใน ๒ เรื่องคือ ประวัติอักษรไทย และลักษณะอักษรไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประวัติอักษรไทย

รูปอักษรไทยที่ปรากฏใช้ในประเทศไทยที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ทราบกันในปัจจุบันคือ รูปอักษรของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่พบในศิลาจารึกหลักที่ ๑^๑ รูปแบบอักษรนี้มีได้เกิดจากพระเจ้าดังเช่นความเชื่อของชนชาติอื่น ๆ โดยทั่วไป หากแต่เกิดจากการประดิษฐ์ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๒๖ ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๔ บรรทัดที่ ๘ - ๑๑ ว่า "เมื่อก่อนลายสือไทยนี้ยังมี ๑๒๐๔ ศก บิมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจแลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้มันใส่ไว้"^๒

ความสำคัญของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ทำให้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศิลาจารึกนี้ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและอักษรศาสตร์ เฉพาะด้านรูปอักษรนั้นนักภาษาศาสตร์ทางภาษาส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์รูปอักษรชนิดนี้ขึ้นมาโดยดัดแปลงแก้ไขรูปอักษรที่มีอยู่แต่เดิมในภูมิภาคแถบนี้เป็นหลัก ด้วยปรากฏหลักฐานจากศิลาจารึกที่พบในช่วงเวลาก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

^๑Nantana Danvivathana, "The Thai Writing System," p. ๑๗.

^๒สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๒๕.

ว่ามีรูปอักษรต่าง ๆ ในภูมิภาคแถบนี้มาก่อนแล้ว คือในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ นั้น ปรากฏหลักฐานการจารึกด้วยรูปแบบอักษรอินทียทั้งที่เป็นอักษรปัลลวะ อักษรหมีพ และ อักษรเทวนาครีปรากฏอยู่ทั่วไป^๑ และในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พบรูปแบบอักษรมอญโบราณ และรูปแบบอักษรขอมโบราณ รูปแบบอักษรทั้งสองชนิดนี้ล้วนมีรูปแบบที่ได้ดัดแปลงมาจากอักษร ปัลลวะทั้งสิ้น^๒ และตลอดระยะเวลาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๗ นี้ ตัวอักษรที่พบมากที่สุด ได้แก่ อักษรปัลลวะ อักษรขอมโบราณ และอักษรมอญโบราณ ตามลำดับ^๓

ด้วยปรากฏหลักฐานทางด้านรูปอักษรว่ามีรูปอักษรต่าง ๆ ก่อนรูปอักษรแบบพู่ขุนรามคำแหง ทำให้นักปราชญ์หลายท่านอธิบายถึงที่มาของรูปแบบอักษรพู่ขุนรามคำแหง โดยสรุปเป็นสองแนวดังนี้

นักปราชญ์พวกหนึ่ง เห็นว่ารูปแบบอักษรกฤนที อักษรพราหมี อักษรขอมหวิค และ อักษรพู่ขุนรามคำแหงมีความคล้ายคลึงทางด้านรูปอักษรอย่างเห็นได้ชัด^๔ จึงน่าจะเป็นไปได้ที่พู่ขุนรามคำแหงจะทรงนำตัวอักษร...ขอมหวิค^๕ ราวพ.ศ. ๑๔๐๐^๖ มาดัดแปลง

^๑ กรมศิลปากร, การวิจัยเอกสารโบราณเบื้องต้น โดย คงเดช ประพัฒน์ทอง (หอสมุดแห่งชาติ, ๒๔๒๐) หน้า ๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐, ๑๑.

^๓ อนันต์ ทรงวิทยา, "ลักษณะอักษรและอักษรวิธของไทยในจารึกสมัยสุโขทัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๔๒๔), หน้า ๒๔.

^๔ Nantana Danvivathanag, "The Thai Writing System," p. ๒๔.

^๕ ยอร์ช เซเกส, ตำนานอักษรไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (พระนคร : องค์การคำคุณสุภา, ๒๔๐๗), หน้า ๑๓

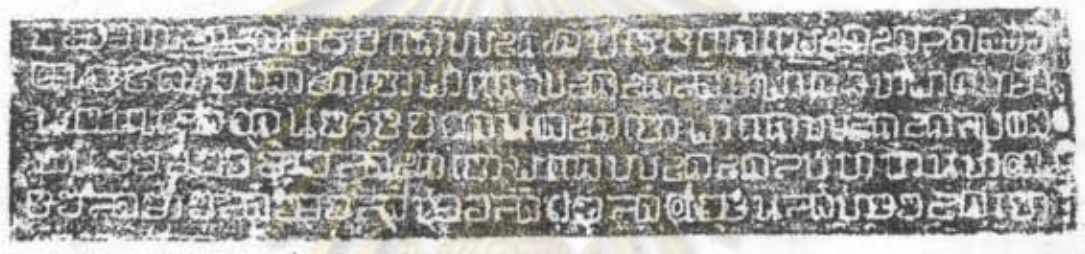
^๖ ฉำ ทองคำวรรณ, สันนิษฐานเทียบการเขียนอักษรไทยกับอักษรขอมในสมัยพู่ขุนรามคำแหง (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๔๐๔), หน้า ๔.

อีกพวกหนึ่งเห็นว่า รูปแบบอักษรพ่อขุนรามคำแหงนั้นน่าจะดัดแปลงมาจากรูปแบบ
อักษรอินเดียโดยตรง^๑ และอักษรอินเดียที่เป็นแบบให้ดัดแปลงก็น่าจะเป็นอักษรปัลลวะสมัย
ทวาราวดี^๒ ี่เอง

ตัวอักษรของพ่อขุนรามคำแหงมีลักษณะตัว เป็นสี่เหลี่ยม รูปสระก็มีลักษณะคล้ายรูป
พยัญชนะ และมีตำแหน่งอยู่บนบรรทัดเดียวกับตัวพยัญชนะที่สระนั้นประสม แต่ที่อยู่ข้างหลังก็มี

ตัวอย่างรูปแบบอักษรพ่อขุนรามคำแหง

ถ่ายตัวอักษร

อชว่พูกุกบ่ เรอแก่พูกุกบ่ เรอแก่แมู่กูกไต่ควว
“เนื้อตววปลากเอามาแก่พูกูกไต่หมากสีหมากหวา
นอนนไต่กินอร่อยิถน” ูกูกเอามาแก่พูกูกไป” ต
หนงวงงข้างไตู่กเอามาแก่พูกูกไปบ้านที่” เม
องไต่ข้างไต่วงไต่ปวไต่นางไต่” เงอนไต่ทองูกเอา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ขจร สุขพานิช, "ลายสือไท," สยามสมัย ๑๔ (ธันวาคม ๒๔๐๔) : ๗.

^๒ไมเคิล ไรท์, "ลายสือไทยนี้ลายสือที่ไหนกัน?" ศิลปวัฒนธรรม ๓ (พฤศจิกายน ๒๕๒๔) : ๑๔.

คำอ่าน

อชัวพ่อฤ กุ บำเรอแก่พ่อฤ กุ บำเรอแก่แม่ฤ ฤ ได้ตัว
 เนื้อตัวปลา ฤเอามาแก่พ่อฤ ฤได้หมากส้มหมากหวา
 น อันโตกินอร้อยกินดี ฤเอามาแก่พ่อฤ ฤไปตี
 หนึ่งรังข้างใต้ ฤเอามาแก่พ่อฤ ฤไปที่บ้านท่เมื -
 อง ได้ข้างใต้จวง ได้ป่าไค่นาง ได้เวือนใต้ทอง ฤเอา
 ศักจากศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๑ - ๑๔
 ถ่ายภาพข้อความจากประชุมศิลาจารึกภาค ๑ สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า ๑๗-๑๘

ต่อมาในสมัยพระเจ้าลิไทได้ปรากฏรูปร่างอักษรพระเจ้าลิไทขึ้น อักษรแบบนี้ปรากฏใช้ใน
 ราว พ.ศ. ๑๔๐๐^๑ รูปร่างอักษรชนิดนี้มีรูปลักษณะคล้ายกับรูปแบบอักษรพ่อขุนรามคำแหง แต่มี
 การวางรูปสระแตกต่างจากระบบการเขียนของอักษรพ่อขุนรามคำแหงคือ การวางรูปสระไว้
 รอบตัวพยัญชนะ รูปร่างแบบของพระเจ้าลิไทนี้ได้ดัดแปลงไปบ้างในสมัยอยุธยา และได้ใช้กัน
 ต่อจนถึงปัจจุบัน

ตัวอย่างรูปแบบอักษรพระเจ้าลิไท

คุณ
 จุฬาล

^๑ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, หลักภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทย -
 วัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๔๔๘.

ถ่ายตัวอักษร

ทงทั้งหลายอีกนายเมือ (ง)

พูนมาลภพิชาวพิไ (ป)

มิชีกแกสองทานปุท (ลาน)

จงล่อสนชนความดีไปว

วาดีแลบมิพิจารณาหาก

คำอ่าน

ทงทั้งหลาย อีกนายเมือ (ง)

พูนมาลภพิชาวพิไ (ป)

มิชีกแกสองทานปุท (ลาน)

จงล่อสนชนความดีไป ว

ว่าดี และบมิพิจารณาหาก

คัดจากศิลาจารึกภาษาไทย หลักที่ ๔๔ จ.ศ. ๗๔๔ (พ.ศ. ๑๔๓๕) ด้านที่ ๓
บรรทัดที่ ๘ ถึง ๑๒

ถ่ายภาพข้อความจากประชุมศิลาจารึก ภาค ๓ สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า ๖๗.

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบว่ารูปอักษรที่ใช้อยู่ทั่วไปมี ๒ แบบ คือแบบ
ธรรมดาและแบบอักษรไทยย่อ^๑ ซึ่งเป็นแบบตัวบรรจงที่ตั้งงดงามมาก ใช้เขียนเอกสารทาง
ราชการหรือคำประพันธ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑Nantana Danvivathana, "The Thai Writing System," p. ๑๐๔.

ยอร์ช เซเคส์ ได้กล่าวถึงลักษณะของอักษรไทยย่อ ไว้ในเรื่องตำนานอักษรไทย
ว่า

ตัวอักษรไทย เสมียนอาลักษณ์ที่เป็นผู้ชำนาญในการเขียนหนังสือเขียนได้หลายอย่าง
นอกจากตัวธรรมดาที่เป็นเค้าของตัวพิมพ์ และตัวอักษรหวัด ซึ่งใช้เขียนสำเนาและ
ความบันทึกต่าง ๆ ยังมีอีกชนิดหนึ่งที่สำคัญคือ "อักษรไทยย่อ" อักษรไทยย่อนี้ มีตัวอย่าง
ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และครั้งนั้นดูเหมือนจะใช้ในทางราชการ มี
หลักฐานคือ หนังสือสัญญาระหว่างสยามประเทศกับประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑^๑

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบอักษรไทยย่อ และอักษรแบบธรรมดานั้น อาจถือได้ว่ารูปแบบ
อักษรไทยย่อนั้นเป็นแต่เพียงการเขียนอักษรไทยแบบบรรจงด้วยลายมือของอาลักษณ์ผู้ชำนาญ
ในการเขียน ความแตกต่างระหว่างอักษรแบบไทยย่อและแบบธรรมดานั้นอยู่ที่ว่า อักษรไทย
ย่อนั้นเกิดจากการประดิษฐ์อักษรเพื่อให้สวยงาม บรรจง เพื่อใช้เขียนหนังสือราชการ
เพื่อเป็นหลักฐาน หรือ เขียนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาเพื่อยกย่องบูชาเท่านั้น มิได้มีความแตก
ต่างในเรื่องรูปลักษณะลายเส้นในแต่ละรูปอักษรแต่อย่างใดทั้งสิ้น^๒ ไม่เหมือนกับอักษรเขมร
หวัดและบรรจง ที่มีความแตกต่างในเรื่องลายเส้นในรูปอักษรหลายตัว และในลักษณะโดย
ทั่วไปอย่างเห็นได้ชัด จึงอาจถือได้ว่ารูปแบบอักษรไทยย่อที่เขียนบรรจง และรูปแบบอักษร
ธรรมดานั้นเป็นความแตกต่างคนละแบบอย่างกันกับอักษรเขมรหวัดและบรรจง ผู้วิจัยเห็นว่า
อักษรไทยย่อและอักษรธรรมดาก็ยังคงเป็นรูปอักษรเดียวกัน เพียงแต่แตกต่างกันที่ลายมือของ
อาลักษณ์ผู้เขียนที่ได้ประดิษฐ์ให้รูปอักษรสวยงามขึ้นเท่านั้น การเขียนอักษรไทยย่อนั้น
อาลักษณ์ผู้เขียนอาจได้รับอิทธิพลจากตัวเขียนแบบเขมรบรรจง^๓ เพราะมีการใช้เชิงแบบ
เขมร และมีการประดิษฐ์ลายเส้นอักษรให้งามด้วยการขมวดเป็นหัวกลม เช่น ๑, ๒๑
หรือตัวคล้ายคล้ายตัว ร เช่น ๒๖, ๒๗ และได้รับอิทธิพลจากตัวอักษรเขมรหวัดด้วย
ในการเขียนจึงเขียนให้รูปตัวอักษรเอน

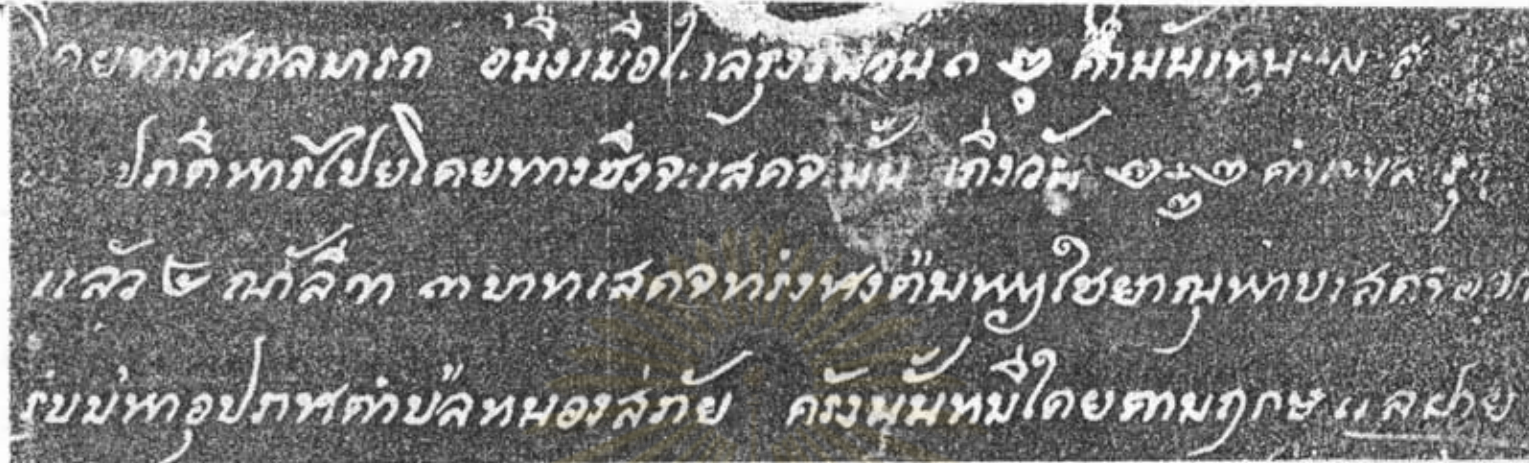
^๑ยอร์ช เซเคส์, ตำนานอักษรไทย, หน้า ๑๔-๒๐.

^๒สัมภาษณ์ ก่องแก้ว วีระประจักษ์, นักภาษาโบราณ ๖, กองหอสมุดแห่งชาติ,
๒๔ กันยายน ๒๕๒๕.

^๓สัมภาษณ์ วรรณิการ์ วัฒนเกษม, อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๑ กันยายน ๒๕๒๕.

ตัวอย่างรูปแบบอักษรธรรมดามัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ถ่ายตัวอักษร

โดยทางสถลมารก อึ้งเมื่อ ไกลรุ่ง ขึ้นวัน ๑๒ คำนันเห็นพระสาริก
 ธาตุปราศิหารไปโดยทางซึ่งจะเสด็จนั้น เถึงวัน ๒ + ๒ คำเพลารุ่ง
 แล้ว ๕ นาฬิกา ๓ บาท เสด็จทรงช้างต้นพญาไชยาณภาพ เสด็จออก
 รมมหาอุปราชาคำบลหนองสร้อย ครั้งนั้นมิได้ตามฤกษ์แลฝ่าย

คำอ่าน

โดยทางสถลมารก อึ้งเมื่อไกลรุ่งขึ้นวัน ๑๒ คำนันเห็นพระสาริก
 ธาตุปราศิหารไปโดยทางซึ่งจะเสด็จนั้น ถึงวัน ๒ + ๒ คำเพลารุ่ง
 แล้ว ๕ นาฬิกา ๓ บาท เสด็จทรงช้างต้นไชยานุภาพเสด็จออก
 รมมหาอุปราชาคำบลหนองสร้อย ครั้งนั้นมิได้ตามฤกษ์แลฝ่าย

คู่มือวิทยวิธีพิชิต
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 หัดมาจาก พระราชพงศาวดารย่อ ฉบับหลวงประเสริฐ พ.ศ. ๒๒๒๓
 ถ่ายภาพข้อความจาก ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยาภาคที่ ๑ หน้า ๑๐๓

ตัวอย่างรูปแบบอักษรไทยย่อสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

กัถี ต่อฝรั่งเสศ แลชาติโต ๆ ซึ่งมีได้
 อยู่ในบังคับกุมบันทฎีกัถี ถ้าแลฝรั่ง
 เสศ แลชาติโต ๆ ซึ่งมีได้ อยู่ในบังคับ
 กุมบันทฎีเป็นความต้องการกระทรวงอาชญา
 กัถี แห่งกัถี ด้วยฝรั่งเสศ แลชาติ

ถ่ายตัวอักษร

กัถี ต่อฝรั่งเสศ แลชาติโต ๆ ซึ่งมีได้
 อยู่ในบังคับกุมบันทฎีกัถี ถ้าแลฝรั่ง
 เสศ แลชาติโต ๆ ซึ่งมีได้ อยู่ในบังคับ
 กุมบันทฎีเป็นความต้องการกระทรวงอาชญา
 กัถี แห่งกัถี ด้วยฝรั่งเสศ แลชาติ

คำอ่าน

กัถีต่อฝรั่งเสศ แลชาติโต ๆ ซึ่งมีได้
 อยู่ในบังคับกุมบันทฎีกัถี ถ้าแลฝรั่ง
 เสศ แลชาติโต ๆ ซึ่งมีได้ อยู่ในบังคับ
 กุมบันทฎีเป็นความต้องการกระทรวงอาชญา
 กัถี แห่งกัถี ด้วยฝรั่งเสศ แลชาติ

คัดมาจากสำเนาหนังสือสัญญาสยามกับฝรั่งเศสทำที่เมืองลพบุรี พุทธศักราช ๒๒๓๑

ถ่ายภาพข้อความจากประชุมจดหมายเหตุ สมัยอยุธยา ภาคที่ ๑ หน้า ๑๒.

ในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ รูปแบบอักษรที่พบนั้นดัดแปลงมาจากรูปแบบอักษรธรรมดาสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้ว่าลักษณะปลีกย่อยต่าง ๆ จะเปลี่ยนไปบ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อย

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีตัวพิมพ์อักษรไทยเกิดขึ้นที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า ผู้ให้กำเนิดการพิมพ์ภาษาไทยนี้คือ นางเอ เอช จัดสัน (A.H. Judson) ภรรยาของ ดร.จัดสัน (Dr. Judson) มิชชันนารีคณะแบปติสต์ที่พม่า^๑ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เริ่มมีการพิมพ์หนังสือขึ้นในประเทศไทย โดยร้อยเอกเจมส์ โลว์ (Captain James Low) นายทหารอังกฤษ ได้พิมพ์ตำราเรียนไวยากรณ์ไทยชื่อ A Grammar of the Thai or Siamese Language โดยใช้แทนและตัวพิมพ์ที่นางจัดสันคิดขึ้น^๒

พ.ศ. ๒๓๘๐ หมอบรัดเลย์ (D.B. Bradley) มิชชันนารีชาวอเมริกันได้ตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกขึ้นในประเทศไทย^๓ เดิมโรงพิมพ์นี้ตั้งอยู่ใต้ถุนบ้านพักของพวกมิชชันนารีริมแม่น้ำเจ้าพระยา และริมคลองหน้าวัดประยูรวงศ์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๘๔ โรงพิมพ์นี้ได้ย้ายไปอยู่ที่หลังป้อมวิชัยประสิทธิ์ ปากคลองบางหลวง โรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์มีชื่อว่า American Missionary Association Press.^๔

^๑ อ่ำไพ จันทรจิระ, "ประวัติและวิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๔๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

^๓ Nantana Danvivathana, "The Thai Writing System", p.๑๐๖.

^๔ อ่ำไพ จันทรจิระ, "ประวัติและวิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย,"

หน้า ๖๑.

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการตั้งโรงพิมพ์หลวงขึ้น เพื่อพิมพ์เอกสารทางราชการของราชสำนัก และในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ นายเอ็ดวิน เอ็มคฟาร์แลนด์ (Mr. Edwin H. McFarland) ชาวอเมริกันได้ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยขึ้นเป็นเครื่องแรก^๑ รูปแบบของตัวพิมพ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นเหล่านั้น เป็นแบบที่เลียนมาจากตัวเขียนนั่นเอง^๒ และรูปแบบตัวอักษรไทยที่เป็นตัวเขียนในสมัยนั้นก็ยังคงเป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในช่วงระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงผนวชเป็นพระภิกษุอยู่นั้น พระองค์ได้ทรงประดิษฐ์รูปแบบอักษรที่เรียกว่า "อักษรอริยกะ" ขึ้น โดยได้ดัดแปลงมาจากอักษรวิชัยแบบอักษรโรมัน มีทั้งแบบตัวเขียนและแบบตัวพิมพ์ เพื่อใช้เขียนแทนอักษรขอมของเดิม และสำหรับจะให้ใช้เขียนได้ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อกิจการทางพระพุทธศาสนา จะทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏชัด แต่สันนิษฐานว่าคงจะหลังจากที่ได้เสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศแล้ว^๓ สมเด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็ได้ทรงบังคับให้ผู้ใดใช้อักษรอริยกะ อักษรนี้มิได้ใช้ไปในที่สุด

ศูนย์วิทยพัทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑Nantana Danvivathana, "The Thai Writing System," p. ๑๐๖.

^๒กำธร สติรกุล, "ตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์" รวมการบรรยายเรื่องตัวอักษรไทย (ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณแม่ปุก ประหยัดทรัพย์ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๑๒). หน้า ๔๓.

^๓สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, คาถาชาตกแลแบบอักษรอริยกะ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๑๔), หน้า ๑๔.

ตัวอย่างรูปแบบอักษรอริยกะสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พิมพ์แบบอักษรอริยกะขึ้น

ถ่ายตัวอักษร

เรื่องความนี้นามกม ชิตว่ายาชม
นิมนมมุตม์ตัมมือ ๑ ราม ชัน

คัดมาจาก แบบอักษรอริยกะ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หน้า ๒๔

ถ่ายภาพข้อความจาก คาทาชาตกลแลแบบอักษรอริยกะของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก้องแก้ว วีระประจักษ์ นักภาษาโบราณ ๖. งานบริการหนังสือภาษาโบราณ
กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้กรุณาอ่านข้อความนี้ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงเสนอให้มีการปฏิรูปตัวอักษรขึ้น โดยทรงพระราชดำริว่า "หนังสือไทยเราเป็นหนังสือที่เรียนและเขียนอ่านให้ถูกต้องได้ยากเกินไปกว่าที่ควร"^๑ สำหรับรูปพยัญชนะนั้นทรงเสนอให้ใช้รูปเดิม คือรูปที่ดัดแปลงมาจากอักษรสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่รูปสระทรงประดิษฐ์ขึ้นใหม่ แต่รูปตัวอักษรไทยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งนั้นไม่เป็นที่นิยม ประชาชนยังคงนิยมใช้รูปอักษรไทยแบบเดิม

ตัวอย่างรูปแบบอักษรสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรื่องแก้วแก้ว (จดหมายแสดงความขบถของกรมหลวงนรินทรเทวี)
๑ นรข กัฏ พนม ๖๓ มา ๕,๐๐๐ ล้อม ประเศ๑๑ ตันง ค่าง
บัน ๕๐๓, พ๕ ล้อม ตัน ค่าง หุสัง, ล้อม ส๐๖ ก๐๓ ม๐๖
อยู่ย กลาง. พ๖ น๑ ม๐๖ ร๐๓ หัน ท๑ ประ๑ ๕๐๖ ล้อม ม๐๖
๓๐๖ ๗๐๐,๐๐๐, ประ๑ ป๐๓ ท๑๓ หัน ท๑, ม๐ หั๑ ๑๐๖ ท๑๑๓

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาธิบาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : วิชาใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

ถ่ายตัวอักษร

กรุงเก่า พม่า ยก มา ๔,๐๐๐ ล้อม ประชิด ตั้ง ค่าย
บ้าน ระจัน โท สาม ต้น ค่าย ใหญ่ ล้อม ลิบ กอง เมือง
อยู่ กลาง พล ใน เมือง ขึ้น หน้า ที่ ประจำ ช่อง เสมอ เมือง

ถึง ๗๐๐,๐๐๐ ประจ. ป็นทุก หน้า ที่, มีให้ ยิง
เข้าศึก

คำอ่าน

กรุงเก่า พม่า ยก มา ๔,๐๐๐ ล้อม ประชิด ตั้ง ค่าย
บ้าน ระจัน โท(ฮ) สาม ต้น ค่าย ใหญ่ ล้อม ลิบ กองเมือง
อยู่ กลาง พล ใน เมือง ขึ้น หน้า ที่ ประจำ ช่อง เสมอเมือง
ถึง ๗๐๐,๐๐๐ ประจ. ป็นทุก หน้า ที่, มีให้ ยิงเข้าศึก.

คัดมาจาก พระบรมราชาธิบาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย

ลักษณะอักษรไทย

รูปอักษรไทยเมื่อพิจารณาอย่างกว้าง ๆ จัดได้ว่าเป็นรูปอักษรที่มีรูปทรงอยู่ในแบบ
กรอบสี่เหลี่ยม ลักษณะเช่นนี้ปรากฏเห็นได้ชัดในรูปอักษรแบบพ่อขุนรามคำแหงมหาราช รูป
อักษรลักษณะเช่นนี้ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปค่อนข้างกลมในสมัยอยุธยา^๑ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมา
จากเครื่องมือที่ใช้บันทึก และวัตถุที่ใช้บันทึกลงไปนั้นเป็นเครื่องกำหนดลักษณะของตัวอักษร^๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ สัมภาษณ์ ภรรณิการ์ วิมลเกษม, อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๑ กันยายน ๒๕๒๕.

^๒ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร, ศิลปวัฒนธรรม ๓ (สิงหาคม

การเปลี่ยนวัตถุที่ใช้บันทึกจากหินมาเป็นวัตถุอื่น ๆ เช่น ใบลาน กระดาษ นั้นล้วนแต่มีส่วนทำให้รูปอักษรเปลี่ยนไปเช่น ลดเหลี่ยมของรูปอักษรลงทำให้รูปอักษรนั้นมีลักษณะโค้งขึ้นได้

รูปอักษรที่ใช้เขียนภาษาไทยนั้น ไม่ว่าจะ เป็นรูปอักษรในสมัยใดจะแบ่งออกได้เป็น ๔ ชนิดคือ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ เครื่องหมาย และตัวเลข การแยก रूपพยัญชนะ และรูปสระออกจากกันนั้นน่าจะได้แบบอย่างมาจากอักษรอินเดีย ส่วนรูปวรรณยุกต์นั้น พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อให้เขียนคำได้ตรงกับเสียงของไทย สำหรับ เครื่องหมายและตัวเลขนั้นคงได้แบบอย่างมาจากอินเดียเช่นกัน

วิธีการจัดลำดับพยัญชนะและสระในอักษรไทยก็ยังคงจัดลำดับตามแบบอย่างของอักษรอินเดีย พยัญชนะจัดเป็นวรรคเรียงกันไปตามลำดับฐานคือ คอ เพดาน ปุ่มเหงือก ฟันและริมฝีปาก^๑ ส่วนสระนั้นแม้ว่าอักษรอินเดียจะมีรูปสระ ๒ ชุด คือรูปสระลอยที่จะใช้เขียนตามลำพังได้ และรูปสระจมที่จะต้องใส่ประสมกับพยัญชนะ รูปสระของไทยก็จะมีรูปสระที่ใช้ประสมกับพยัญชนะเพียงชนิดเดียว รูปสระของไทยมีรูปสระลอยปรากฏอยู่บ้างในสมัยสุโขทัยเช่น สระ อี ที่พบในคำ ศรีอินทราทิตย์

ตัวพยัญชนะของไทยนั้นถือได้ว่าเป็นหลักของพยางค์ จะสังเกตได้จากการเขียนพยัญชนะอยู่บนบรรทัด สระจะอยู่รอบตัวพยัญชนะทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ข้างบนและข้างล่างพยัญชนะถ้ามีวรรณยุกต์ รูปวรรณยุกต์ก็จะอยู่บนพยัญชนะและอยู่บนสระอีกต่อหนึ่ง ส่วนเครื่องหมายนั้นก็จะอยู่รอบพยัญชนะเช่นกัน แม้ว่าลักษณะการเขียนในอักษรพ่อขุนรามคำแหงนั้นจะเขียนสระอยู่บนบรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะก็ตาม ก็ยังถือได้ว่าพยัญชนะเป็นหลักของพยางค์ด้วย เพราะยังปรากฏรูปสระทั้งข้างหน้าและข้างหลังพยัญชนะ และนอกจากนี้เครื่องหมายวรรณยุกต์และนิกษิตก็ยังปรากฏข้างบนพยัญชนะอีกด้วย^๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พระยาอุปกิตศิลปสาร, หลักภาษาไทย (พระนคร, สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๔๑๑), หน้า ๒.

^๒อนันต์ ทรงวิทยา, "ลักษณะอักษรและอักษรวิธีในจารึกสมัยสุโขทัย," หน้า ๑๔๐.

การที่ถือว่าพยัญชนะเป็นหลักของพยางค์นั้น ทำให้คำที่ปรากฏแต่รูปพยัญชนะเพียง
ล่ำฟังไม่ปรากฏรูปสระ ก็ยังสามารถออกเสียงเป็นคำหรือพยางค์ได้ เช่น คน บรม มงคล พร

รูปอักษรไทยนั้นถือว่ามียุโรปอักษรชนิดเดียวที่จะใช้เขียนทั้งแบบบรรจงและแบบธรรมดา
ดังได้กล่าวมาแล้วว่าแบบอักษรไทยย่อก็คือได้ว่าเป็นแบบบรรจงนั้น เป็นการประดิษฐ์อักษรเพื่อ
ให้งดงาม ผู้วิจัยเห็นว่าการวาดลายเส้นในแต่ละรูปอักษรนั้น เป็นเช่นเดียวกับแบบอักษร
ธรรมดา เพียงแต่เพิ่มลวดลายให้กับรูปอักษรนั้น ๆ ด้วยการเลื้อยทางอักษรบ้าง เพิ่มเส้นหยัก
และโค้งให้มากกว่ารูปแบบธรรมดาบ้าง ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า การเขียนแบบบรรจงและแบบ
ธรรมดานั้น ก็ยังคงใช้รูปอักษรชนิดเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่ลายมือที่จะเขียนเป็นสำคัญ

เมื่อรูปอักษรไทยประกอบเข้าเป็นคำนั้น ในการเขียนจะเขียนตั้งต้นจากด้านซ้าย
เรียงไปด้านขวา เขียนเรียงจากบรรทัดบนลงมาบรรทัดล่าง และเขียนถ้อยคำติดต่อกันไป
ในการเขียนข้อความนั้นจะมีการเว้นวรรคด้วย จากการศึกษาการเว้นวรรคในปัจจุบัน ปรากฏ
ว่ามีวิธีเว้นวรรคที่แน่นอนอยู่เพียงอย่างเดียวคือ เว้นวรรคเมื่อจบประโยค ส่วนการเว้น
วรรคตามหน่วยไวยากรณ์อื่น ๆ เช่น วรรคระหว่างอนุพยางค์ ระหว่างกลุ่มคำ และคำชนิด
ต่าง ๆ นั้นไม่แน่นอน จะเว้นวรรคหรือไม่เว้นวรรคก็ได้ °

ศูนย์วิทย์ทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

° กอบกุล ถาวรานนท์, "การเว้นวรรคในการเขียนหนังสือไทย" (วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๑๗๗.